

Araştırma Makalesi / Research Article DOI: 10.33207/trkede.1020718

YENİ BULGULARLA BİRLİKTE İZNIK (NİCAEA) ROMA TİYATROSU KULLANIM İŞLEVLERİ VE MİMARİSİ

*Usage Functions and Architecture
of the Roman Theater of Iznik (Nicaea) with New Findings*

Nihal KARDORUK*

ÖZ: İznik, antik ismi ile Nicaea, denizden uzak geniş bir göl kenarında verimli bir ovada kurulması ve iklimi, coğrafi özellikleri ile ön plana çıkmış, zamanla tanık olduğu dönemlerin sosyal, politik ve ekonomik merkezi haline gelmiştir. Helenistik ve Roma Dönemlerinde en parlak günlerini yaşayan kent; sonrasında Bizans, Laskarisler Dönemi, Anadolu Selçukluları ve Erken Osmanlı Dönemi'nde de önemli bir merkez olarak varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Roma Dönemi kalıntılarının çoğu modern yerleşim altında kalan ya da doğal afetler, savaşlar ve sonraki medeniyetlerin imar politikaları ile zarar gören kentte, bu döneme tanıklık eden ve bugün hala ayakta olan yapı Roma tiyatrosudur. Plinius ve İmparator Traianus arasında yapılan mektuplaşmalarda MS 111/112 yıllarında yapım aşamasında olan tiyatro, Anadolu sınırları içerisinde düz bir alanda tonozlu galeriler ile oturma sırası elde edilen iki örnekten biridir. 1980 yılından günümüze kadar devam eden kazılar, tiyatronun özgüm kullanım evresini tamamladıktan sonra kullanımının süreklilik gösterdiğini ve farklı işlevler kazandığını göstermiştir. İznik'in yaşadığı bütün sosyal, kültürel ya da politik olayların kalıntıları tiyatro içerisinde görülebilmektedir. Bu çalışmada tiyatronun tüm kullanım işlevleri ve mimari durumu yeni keşifler ile birlikte anlatılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Nicaea, İznik, Roma, Mimari, Tiyatro

ABSTRACT: Iznik, with its ancient name Nicaea, has come to the forefront with its climate and geographical features, and it has become the social, political and economic center of the periods it has witnessed. The city, which lived its brightest days in the Hellenistic and Roman Periods; Afterwards, it continued to exist as an important center in the Byzantine, Laskaris Period, Anatolian Seljuks and Early Ottoman Periods. The Roman theater is the building that witnessed this period and is still standing today in the city, where most of the remains of the Roman Period are under modern settlement or damaged by natural disasters, wars and the zoning policies of subsequent civilizations. According to the correspondence between Plinius and Emperor Trajan, the theater, which was under construction in 111/112 AD, is one of the two examples of which vaulted galleries and sitting rows were obtained on a

* Doktora Öğrencisi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, İZMİR, nihal.kardoruk@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6299-1810

Geliş Tarihi / Received: 08.11.2021
Kabul Tarihi / Accepted: 23.12.2021
Yayın Tarihi / Published: 29.07.2022

flat area within the borders of Anatolia. Excavations that have continued since 1980 have shown that after the theater completed its original usage phase, its use continued and gained different functions. The remnants of all the social, cultural or political events that Iznik experienced can be seen in the theater. In this study, all usage functions and architectural situation of the theater will be explained together with new discoveries.

Keywords: Nicaea, Iznik, Roman, Arhitecture, Theater

Giriş

1980 yılından günümüze kadar kazı çalışmaları devam eden tiyatro, Anadolu sınırları içerisinde düz bir alanda tonozlu galeriler ile oturma sırası elde edilen iki örnekten biridir (Resim 1). Roma sınırları içerisinde imar edilmiş çağdaş diğer tiyatrolar ile karşılaştırıldığında bünyesinde barındırdığı farklılıklar, tiyatroyu Roma tiyatroları arasında özel bir yere koymaktadır. Yaklaşık 200 yıl kendi özgün işlevini yerine getiren tiyatro; sonrasında taş ocağı, dinî yapı, çöplük, seramik işliği, toplu mezarlık gibi farklı kimliklerle varlığını günümüze kadar sürdürmüştür (Şekil 1). Nicaea kentinin geçirdiği önemli olaylar ya da gelişmelerin bütün izlerini taşıyan yapı, İznik tarihinin açık hava müzesi izlenimini vermektedir. Bu çalışmadaki amaç, Roma tiyatrosunun kullanım işlevlerini ve mimari durumunu yeni bulgularla birlikte sunmaktır.

Özgün Kullanım Evresi ve Mimari Özellikleri

Özgün kullanım evresi ve özellikle yapım aşaması ile alakalı en kapsamlı bilgiler İmparator Traianus ve Plinius arasında geçen mektuplardan alınmaktadır. Roma İmparatoru Traianus'un (MS 98-117), Bithynia'ya vali olarak atadığı ve aynı zamanda tarihçi ve devlet adamı olan Genç Plinius'un, MS 111 yılında imparatora yazdığı mektuplardan (Eyice, 1988: 9; Evans, 2005:171; Kardoruk, 2020: 437), Nicaea kentteki imar faaliyetleri hakkında bazı bilgiler ediniyoruz. 10 kitaptan oluşan Epistuale adlı eserindeki mektup koleksiyonunda İznik Roma tiyatrosundan da bahsedilmektedir (Plin. Epist. X. 39,40).

Mektuplardan Nicaea'da tiyatro ile birlikte diğer önemli yapıların onarımı için imparatorluktan para talebinde bulunduğu ve bu paranın tiyatro için de kullanıldığından bahsedilmektedir. Yapıların devam etmesi için artı bir ödeneğin istenmesi de söz konusu olmuştur. İmparator ise, mali sıkıntılara rağmen tiyatronun devam ettirilmesini istemiştir.

Plinius, aynı zamanda bölgedeki imar faaliyetlerinde yapılan yolsuzluklardan fazlasıyla yakınmaktadır. Nicaea'da inşa edilen tiyatroya 10 milyon sesterces kullanılmasına rağmen yapının bitap durumda olduğundan,

halkın parası ve imparatorun lütfunun kötü kullanılmış olmasından bahsetmektedir (Plin. Epist. X. 39). Plinius para istemekten inşaatın tamamlanması için bedel teklifinde bulunmamıştır. Tamamlama işlemi için merkezden ne kadar para geldiği konusunda bilgi verilmemiştir.

Tiyatronun kötü orantılandığından da bahseden Plinius, yumuşak zemin üzerine inşa edildiğinden, blok taşlar yerine daha kalitesiz ve muhtemelen ucuz olması sebebiyle küçük parçalı hafif taşlar kullanılmış olduğundan bahseder. Bunun gibi statik problemler nedeniyle yapının zemine gömüldüğünü ve tepeden tırnağa çatlakların oluştuğunu belirtir. Kaidelerin ve payandaların sağlam olmaktan çok pahalı bir görüntüye sahip olduğunu söyler. Bu durum gereğinden fazla malzemenin, kötü işçilikle ve mühendislik hatalarıyla boşuna sarf edilmiş olduğu akla getirmektedir. Yapılan son dönem kazılarında Plinius'un bahsettiği küçük parçalı ve hafif taşlardan oluşan yapı malzemesinin trapezoidal tonozların bazılarında kullanıldığı, *scaenanın* iki yanında yapılan kazı çalışmalarında da zeminde çökmeler olduğu gözlemlenmiştir.

Mektuplarda diğer üzerinde durulması gereken konu, mektupların yazıldığı dönemde tiyatronun bazı bölümlerinin masraflarının özel kişiler tarafından üstlenildiği, fakat bu kısımları taşıyacak birincil yapı tamamlanmadığı için, ek inşaatların icra edilemeyeceği konusudur. İmparator özel kişilerin sponsorluğunda yapılacak olan bu bölümlerin ancak bitirildiğinde gerçek değerini vereceği konusunda Plinius'u uyarır. Bahsedilen yapı elemanlarının portikolar ve çukurun üzerini kaplayan galeriler olduğu belirtilmiştir. Yapılan son dönem kazılarında *caveayı* çevreleyen sütunlu portikoyu taşıyan paye ayakları ve *scaenanın* iki yanında konumlanan galerilerin kalıntıları ortaya çıkarılmıştır. Bu da özel kişilerin finansal desteği ile yapılan bölümlerin tamamlandığını göstermektedir.

Bu mektuplar dışında tiyatronun mimari özelliklerine dair antik kaynaklarda bilgiye rastlanmamaktadır (Schneider, 1943: 8; Ferrero, 1974: 14). Mektuplardan anlaşıldığı kadarı ile de tiyatronun MS 111 yılı öncesinde yapımına başlandığı ve tiyatro yapılarının ana ögesi olan *cavea*, *orkhestra* ve *scaenanın* büyük bir bölümünün inşa edilmiş olduğu (Ekin-Meriç, 2019: 346) ve inşaat aşamasının Traianus Dönemi'nde (Schneider, 1943: 8; Ekin-Meriç, 2019: 339; Ekin-Meriç, 2018a: 85; Ekin-Meriç, 2018b: 69; Ekin-Meriç, 2017: 9; Öz, 2019: 3) yeni eklemelerle devam ettiği anlaşılmaktadır.

Plinius mektuplarından sonrasındaki gelişmelerden yapının tam anlamı ile bitirilip bitirilemediği konusunda da kesin yargılara varılamamaktadır

(Öz, 2019: 3; Schneider, 1943: 8; Yalman, 1981: 34; Yalman 1984: 200). Yapılan kazı çalışmalarında ele geçen küçük mimari parçalar ve büyük bezemeli bloklarda bazı bölümlerin işlenmemiş olduğu, bazı alanlarda taşımada kullanılan teknik detayların tıraşlanmadan bırakıldığı görülmüştür. Bu görülen detaylar tiyatronun bitirilemediğini düşündürse de yapıda görünmeyen yerlerde kalan bazı bölümlerde mimari bezemenin işlenmediği ya da taşımada kullanılan teknik detayların tıraşlanmadığı unutulmamalıdır. Nitekim taşların taşınmasında kullanılan bu detaylar özellikle *caveayı* ayağa kaldıran tonozların iç bölümlerinde tıraşlanmamıştır. Özgün kullanım evresine tarihlenen buluntular ve yaşanan bazı depremler sonrası antik onarımlar tiyatronun kullanılmış olduğunu da göstermektedir. Ancak yapım aşaması tamamen bittikten sonra mı yoksa devam ederken mi kullanıma açıldığı konusunda ayrıntılı bilgi elde edilememektedir.

Kuzeye bakan tiyatro 102,32 x 79,04 m boyutlarında (Öz, 2019:4) olması ve düz bir alana inşa edilmesinden dolayı eşine ender rastlanan tonozlu bir alt yapıya sahiptir. *Alt caveayı* (*İma Cavea*) taşıyan yedi adet trapezoidal tonozun devamında, üst üste iki tonozla yükseltilmiş 10 tonoz ve dört *vomitoriumdan* oluşmaktadır (Ekin-Meriç, 2017: 9) (Şekil 2). Tonoz, *vomitorium* ve 2016 yılı sonrasındaki kazı çalışmalarında ortaya çıkarılan ve kapsamlı incelenebilen merdiven kovanları yardımıyla seyircilerin oturma sıralarına ulaşması için karmaşık bir sirkülasyon ağı tasarlanmıştır. Beşik tonozlu galeriler yamuk tonozlu *alt caveayı* taşıyan mekânlarla bağlanmaktadır.

Alt caveanın ilk basamakları *orkhestradan* yükseltilmiş bir *kolymbethra* şeklinde düzenlenmiştir ve yedi *cuneus* (veya kerkis) ve 18 oturma sırasından oluştuğu tespit edilmiştir (Şekil 3). *Orta caveaya* (*Media Cavea*) ait özgün oturma sıraları henüz ele geçmediği için *alt caveadakilerle* benzer ölçülere sahip olduğu düşünülmektedir. *Alt caveada* iki tonozlu *adituslar* üzerinde özel kişiler için ayrılmış *tribunalia* bölümleri bulunmaktadır. Son dönem kazılarında tiyatroyu çevreleyen paye/fil ayakları tespit edilmiş ve bunun *orta caveayı* çevreleyen portikoya ya da *summa caveayı* taşıyan ayaklar olduğu tespit edilmiştir (Ekin-Meriç vd., 2019: 296). Tiyatronun batısında izlenebilen ve tiyatro çemberine paralel olarak devam eden paye ayaklarının 28 adet olduğu düşünülmektedir. Kazı çalışmalarında tiyatronun batısında beş adedi izlenebilen paye ayakları çevresinde ele geçen Korinth başlıkları, *summa caveanın* Korinth düzeninde inşa edildiğini göstermiştir (Kardoruk, 2000: 441-442). Ayrıca paye ayaklarının dış yüzünde Colesseuma benzer şekilde yarım plaster sütunlar üzerine, yine yarım plaster

şeklinde Korinth başlıklarının yerleştirildiği anlaşılmıştır. Plaster sütunlara ait kaide izleri paye ayaklarının üst cephelerinde izlenebilmektedir.

İznik Roma Tiyatrosu'nda *alt* ve *orta caveayı* çepeçevre saran *analemma* duvarı, diğer bütün Roma Dönemi tiyatrolarından farklılık gösterir. Hem Yunan hem de Roma tiyatro mimarisi özelliklerini içinde barındıran hibrit bir plana sahip tiyatronun *analemması*, çağdaşı tiyatrolarla karşılaştırıldığında benzer bir örneğin varlığı saptanamamıştır. Benzer şekilde, *orkhestra* bölümü diğer Roma tiyatrolarının aksine yarım daireden biraz fazla, yani at nalı planlıdır. Bu durum Anadolu kültürünün Roma Dönemi'nde dahi Helenistik kökenlerine bağlı kaldığının bir kanıtıdır.

Yapılan çalışmalar sonucunda 54,15 x 13,16 m. boyutlarındaki *scaenanın* tümü açığa çıkarılmıştır (Öz, 2019: 6). Günümüze yalnızca alt yapı planı ulaşan *scaenanın* iki katlı olduğu ve önünde geniş bir *pulpitum* olduğu düşünülebilir. Ancak son dönem kazılarında *scaenaya* ait bütün bloklardan kopan ya da tıraşlanan çok sayıdaki plastik eser kategorize edildiğinde *scaenanın* üç katlı olabileceği ihtimalini de göz önünde bulundurmak gerektiğini göstermiştir. *Scaenanın* arka duvarı üzerinde *Hospitalia* ve *Regia* adı ile bilinen üç adet giriş bulunmaktadır. Arkada koridorlarla birbirinden ayrılmış dört adet odaya sahip olan *scaena*, en doğu ve en batısında oyunları düzenlemede kullanılan küçük odalar olduğu düşünülen (İsler, 2017: 494) *parascaenaya* sahiptir. *Scaenada* bulunan bu arka odaların dekor ve kostüm değişimi için kullanıldığı (Sear, 2006: 9) bilinmektedir. Ana mekânların çevresinde servis amaçlı kullanılan daha küçük boyutlu sekiz oda daha yer alır. *Scaena frons pulpituma* giriş ve çıkış sirkülasyonunu sağlayan beş adet kapıya sahiptir ve cephede dört adet niş, sahnenin orta noktasına göre simetrik olarak yerleştirilmiştir. *Pulpitumun scaena* önünde ahşap direklerin giriş yerlerinin ortaya çıkması ile ahşaptan yapıldığı anlaşılmıştır. *Scaena* ile *pulpituma* geçişi sağlayan kapılar dışında *scaena* ile *cavea* arasında yer alan *versurae* girişleri ile de *pulpituma* geçiş sağlanmıştır. *Scaena frons* cephesinde dört adet *aedicula* nişi yanlarındaki sütunlarla birlikte, simetrik olarak yerleştirilmiştir. Ele geçen parçalardan Roma Dönemi'nde kullanılan savaş araç ve gereçlerinin kabartma olarak podyum frizine işlendiği anlaşılmaktadır. Korinth düzenindeki *scaena frons* cephesi arada Medusa başlarının olduğu konsollu bir friz ile kuşatılmıştır (Yalman, 1993: 186). Bunun dışında frizinde ranke bezemesi ve yüzleri cepheden işlenmiş olan insan figürleri ile bezeli arşitrav parçalarına da rastlanmıştır. Roma İmparatorluk Dönemi'nde yapılan tiyatroların *scaena frons* bölümleri doğu ve batı olmak üzere iki gruba ayrılmıştır (Fiechter, 1914: 108). *Scaenanın alt*

yapı planı dışında günümüze ulaşmış ayrıntılı bilgiler oldukça kısıtlı (Kardoruk, 2020: 442) olsa da korunan alt yapı planı üzerinden Anadolu tipine örnek olduğu söylenebilir.

Scaenanın iki yanında iki katlı, sekizgen postamentler ile sütunları yükseltilmiş, Korinth düzeninde yapılmış ve arşitrav frizleri bezemesiz, Konsollu ve Dişli Geison+Sima parçaları kullanılan, ikinci katında herme (Ekin-Meriç vd., 2018: 298, Resim 4) ve parapetlerin sütunların arasını doldurduğu bir çatıya sahip sütunlu galeriler (Şekil 4) yer almaktadır (Kardoruk, 2020: 439). Bu galerilerin çevresi ise postamentler ile aynı aksa yerleştirilen kemer ayakları olduğunu düşündüğümüz bir mimari örüntü ile sarılmıştır. Söz konusu mimari kalıntılar hem doğu hem de batı sütunlu galeri çevresinde çit ile çevrelenen arkeolojik sit alanı dışına çıkmıştır. Bu yüzden kazı çalışmaları kapsamlı şekilde yapılamayan bu duvarlar, Roma tiyatrolarının özgün mimarisi içerisinde yerleştirilen ve özellikle İtalya, Galya ve Levant Bölgesi'nde bulunan Roma tiyatrolarındaki *bazilika*¹ mimarisini anımsatmaktadır (Şekil 5). Galerileri saran ve *scaena* ile birleşerek dışarıdan girişi sağlayan kapalı bir yapı birimini anımsatan bu mimari örüntünün, *bazilika* olduğu netleştirildiğinde içerisindeki iki katlı galeriler ile birlikte Roma İmparatorluğu içerisindeki tek örneği oluşturacaktır.

Özgün kullanım süresinde değinilmesi gereken konulardan biri de kentin geçirdiği depremlerdir. MÖ 2100 ve MS 1900 arasında bölge ve çevresinde toplamda 300 deprem meydana gelmiştir (Doğancı, 2015: 120; Doğancı, 2019: 543). Yapımından itibaren yaklaşık 200 yıl kullanılan (Ekin-Meriç, 2019: 352) tiyatro, özgün kullanım evresinde birçok depreme şahit olmuştur.

Kullanım evresinde yaşanan en büyük depremlerden biri MS 120 yılında yaşanan depremdir (Şahin, 2013: 2; Doğancı, 2015: 121). Yıkılan kentin tekrar ayağa kaldırılması ya da yapıların onarılmasında İmparator Hadrianus'un (MS 117-138) rolü büyüktür (Yalman, 2004: 391). Bithynia Bölgesi'ne yaptığı ziyaret sırasında Nicaea'ya da uğrayan imparator (Weber, 1907: 128), kente parasal destekte bulunmuştur. Yine İmparator Hadrianus Dönemi'nde MS 123 (Doğancı, 2001: 63-64; Doğancı, 2019: 543), 128 yıllarında iki büyük deprem daha yaşanmıştır. Bu depremlerde tiyatronun, yapılan parasal yardımla onarıma girip girmediği konusunda antik kaynaklardan bilgi edinilememektedir. Ancak Got istilasına kadar

¹ *Scaenanın* iki yanında konumlandırılan ve giriş salonu işlevi gören bu yapı birimleri Bazilika olarak adlandırılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bk. (Sear, 2004: 221; Gros, 2003:193).

kullanımda olduğu düşünölen tiyatronun bu depremde zarar görse bile onarıma girdiği düşünölebilir. Tiyatro içerisinde yapılan çalışmalarda Plinius mektuplarında MS 111/112 yıllarında yapım aşamasında olduğu bilinen *scaenanın* iki yanında bulunan galerilerin ve *summa caveaya* ait olduğu düşünölen Korinth başlıklarının Hadrianus Dönemi'nde yapılan başlıklar ile aynı stilde olması bu dönemde bir onarımın göz ardı edilmemesi gerektiğini göstermiştir.

Hadrianus Dönemi'ne yaşanan depremlerden sonra Antonius Pius Dönemi'nde MS 155 yılında (Doğancı, 2019: 544), Marcus Aurelius yönetimi sırasında MS 161-180 yılları (Doğancı, 2018a: 39; Doğancı, 2019: 544) arasında, Commodus Dönemi'nde MS 181 yılında (Şahin, 2013: 4; Doğancı, 2015: 122) birçok deprem meydana gelmiştir. Doğu sütunlu galeri ve *summa caveaya* ait olduğu düşünölen aynı ölçü ve boyutlardaki Korinth başlıklarının Hadrianus ve Severuslar Dönemi'ne tarihlendirilmesi özellikle MS 180 yılı ve sonrasındaki büyük bir onarımı düşündürmektedir.

Tiyatronun özgün kullanım evresi MS 258 yılındaki Got istilası ve akabinde yaşanan MS 269 depremi ile birlikte bitmiş olmalıdır. Bölgede birçok kent in yıkılmasına ve yağmalanmasına neden olan Got istiladan Nicaea kenti de etkilenmiştir (Şahin, 1987: T.17). Bu dönemde “Hayalet Şehir” tanımlaması yapılan kentte, kıtlık başlamış ve ekonomik kriz baş göstermiştir. Tiyatro faaliyetlerinin yavaş yavaş önemini kaybetmeye başladığı bu dönemde, İmparator Claudius Gothicus zamanında MS 269 yılında yaşanan büyük depremle birlikte zarar gören tiyatro, özgün kullanım sürecini tamamlamış olmalıdır.

Taş Ocağı Olarak Kullanımı

Doğal afetler ve kent in cazibe merkezi olmasının getirdiği savaşlar sebebiyle zarar gören tiyatro, kent içerisinde daha sonraki dönemlerde yapılan yapılar için hammadde kaynağı olarak da kullanılmasıyla birlikte zarar payını katlamıştır. MS 258 yılı Got istilası sonrasında yaşanan kıtlık, ekonomik kriz gibi nedenlerle kentteki tiyatral faaliyetlerin bitme noktasına gelmiş olması ve istiladan yaklaşık 10 yıl sonra MS 269 yılındaki depremde yaşanan yıkımla birlikte, tiyatro ilk defa taş ocağı olarak kullanılmaya başlanmış olmalıdır. Tiyatronun taş ocağı olarak kullanılması ve kendisine ait birçok bloğun devşirilmesi tahribi hızlandırmıştır (Yalman, 1988a: 302). Bu yüzden, başta *scaena* olmak üzere, oturma basamakları, *orkhestra* zemini, dış duvarları, kemer ve tonozları onarılamayacak derecede tahrip olmuştur.

Got saldırıları ile birlikte acil güvenlik ihtiyacı, Pax Romana'nın önemini kaybetmesi sur yapımına ivme kazandırmıştır. Acil savunma ihtiyacı ile başlayan sur yapımında kriz ve kıtlık ortasında maliyeti düşürmek için en yakın yapıya, yani tiyatroya yönelim sürpriz görünmemektedir. Tiyatroya ait blokların bu dönemde kullanılmaya başlandığı konusunu netleştirmek zordur. Ancak MS 4. yüzyıl ve sonrasında tiyatro içerisindeki geç dönem yapılaşmasında tiyatronun özgün malzemesinin kullanılması, tiyatronun taş ocağı işlevinin daha öncesinde başlamış olabileceğini güçlendirmektedir. Özellikle Valerianus (MS 253-260), Gallienus (MS 253-268), Macrianus (MS 260-261), Quietus (MS 260-261) ve Claudius Gothicus (MS 268-270) (Şahin, 2003: 11) dönemlerinde sur yapımının devam ettiği sikkelerin arka yüzlerinde yer alan sur betiminden ve kapılarda ele geçen yazıtlardan (Şahin, 1979: nr. z 1, 12; Şahin, 2003: 11,17) anlaşılmaktadır.

Taş ocağı olarak kullanımının giderek artması ardı ardına yıkıcı depremlerin yaşanması ile de bağdaştırılabilir. Sekiz şiddetinde olan MS 350 depremi (Adatepe ve Erel, 2006: 150; Sancaklı, 2004: 95) ve MS 355 (Doğancı, 2015: 122) yılında yaşanan depremlerin (Doğancı, 2019: 545) ardından MS 358 Nicomedia yakınlarında meydana gelen deprem (Doğancı, 2018b: 389; Kaçar, 2003: 24-25) Nicomedia yanında Nicaea kentine de ciddi şekilde zarar vermiştir (Ross vd., 2005: 765). MS 358 yılında yaşanan depremde ayakta kalmayı başarabilmiş bazı yapılar, MS 362 yılında yaşanan depremle yerle bir olmuştur (Doğancı, 2001: 65). Daha sonraki bir dönemde gerçekleşen MS 368 depremi (Doğancı, 2019: 545-546) için Nicaea'nın temelden yıkıldığı belirtilir (Şahin, 2013: 9). MS 4. yüzyılda yaşanan yıkıcı depremler bir son olmamış MS 408-557 yılları arasında (Verdeyen, 1997: 303) ve MS 715, 740, 985, 1064 yıllarında (Adatepe ve Erel, 2006: 103) sekiz, dokuz şiddetinde büyük depremler olmaya devam etmiştir. Söz konusu depremlerin tiyatroya etkileri hakkında yazılı kaynaklardan bilgi sahibi olunamasa da tiyatronun zarar görmesinde ve uzun yıllar taş ocağı olarak kullanılmasında önemli bir etkiye sahip olmalıdır.

Özgün işlevini MS 3. yüzyılın ortalarından itibaren bitirerek taş ocağı olarak kullanıldığını düşündüğümüz tiyatro, arada yaşanan diğer depremlerle de zarar payını katlamıştır. İşlevini kaybederek büyük bir bölümü yıkılan yapı, sonraki medeniyetlerin imar politikalarında da hammadde kaynağı olarak kullanılmaya devam etmiştir. Özellikle İmparator Justinianus Dönemi'nde (MS 527-565) başlayan imar faaliyetleri, daha sonra da ivme kazanarak devam etmiş ve bu faaliyetlerden tiyatro da etkilenmiştir. MS 7. yüzyıldan sonra Nicaea'da inşa edilmiş birçok anıtsal yapının temellerinde

Ayasofya, Koimesis kilisesi, Mahmut Çelebi cami, Yakup Çelebi zaviyesinde, Nilüfer Hatun imaretinde bilhassa temellerde tiyatroya ait yüzlerce kesme taş kullanılmıştır (Yalman, 1995: 427; Yalman, 2003: 128; Yalman, 1983: 233; Özügül, 2017: 317).

Got istilasından sonra Arap akınlarının başladığı döneme kadar surlar üzerinden büyük onarım çalışmaları izlenmemektedir. MS 8. yüzyılda Arap akınlarının başlaması ile birlikte (Peschlow, 2003: 216; Yalman, 1985: 463) acil güvenlik ihtiyacından (Ekin-Meriç vd., 2020: 273) dolayı III. Leo (MS 717-741) ve V. Constantinus (MS 741-775) tiyatroya ait kesme taşları yerlerinden söktürerek surlara taşıtmış ve surların yapımında tiyatroya ait bloklar kullanılmıştır (Schneider ve Karnapp, 1938: 49; Yalman, 2005: 348; Yalman, 1989: 341; Yalman, 1987: 234; Ekin-Meriç, 2019: 349). Özellikle Lefke-Yenişehir-Göl kapıları arasında, tiyatro *caveasına* ait oturma basamakları surların üzerine yan yana dizilerek seğirdim yolu ile mazgallar oluşturulmuş ve yeni kuleler inşa edilmiştir (Yalman, 2003: 127). Oturma basamakları sınırındaki aslan ayağı kabartmaları, *praecintiodan orta caveaya* çıkışı sağlayan merdiven basamaklarıyla, İstanbul Kapı'daki iki tiyatro maskı, friz parçası, batısındaki sur üzerinde tiyatroya ait taş yazılmış Yunanca yazıt, Lefke Kapı'daki iki friz parçası tiyatronun önemli eserlerini oluşturmaktadır (Eyice, 1984: 14).

1075-1097 yılları arasında kısa bir süre Anadolu Selçuklu Devleti'nin eline geçen İznik'e karşı bu dönemde kenti geri alabilmek amacıyla Bizans ve Haçlı birlikleri tarafından birçok saldırı düzenlenmiştir. Zorlu mücadelelerden sonra tekrar Bizans İmparatorluğu'nun eline geçen kentin surlarının onarımı yapılmış ve bu onarım sırasında yine aynı şekilde tiyatronun taşlarından faydalanılmıştır (Yalman, 2004: 391-392; Yalman, 2003: 127). Özellikle Laskarisler Dönemi'nde surlar üzerinde onarım çalışmaları görülmektedir. İoannes Dukas Vatatzes (1222-1254) tarafından, tiyatrodan sökülen kesme taşlarla, surların önüne bir duvar ve gerekli yerlere yeni burçlar yapılmıştır (Eyice, 1988: 14; Yalman, 2003: 127; Yalman, 2004: 391-392). Surlara götürülen tiyatro malzemesinin 2017 yılında kazı ekibi ile surlarda yapılan çalışmalarda Lefke, Yenişehir ve Göl Kapı arasında tiyatroya yakın olan bölgelerde yoğun olarak kullanıldığı tespit edilmiştir.

Tiyatroda yapılan son dönem kazı çalışmalarında söz konusu tahribatı destekleyecek olan çok sayıda bulguya rastlanmıştır. Düz kesme blok şeklinde yapılan oturma basamakları yapılarda kullanılacak en uygun blok olması nedeni ile tamamı taşınmıştır. Bu yüzden oturma basamakları

altındaki blokaj dolgu dışında günümüze ulaşan oturma basamağı sayısı yok denecek kadar azdır. Tiyatro içerisinde ele geçen oturma basamaklarının da genelde ön tarafında bulunan kavis kısmı tıraşlanmış şekilde ele geçmiştir. Tıraşlama işlemi yalnızca basamaklarda değil, mimari plastik süslemelerde de kendini göstermektedir. Kazı çalışmalarında özellikle *scaenanın* iki yanında yer alan galeri kazılarında mimari bezemeye sahip bütünlüden tıraşlanmış çok sayıda Korinth başlığı, ranke, anthemion, örgü, defne yaprağı, lesbos kymationu, ion kymationu, vb. bezemeye sahip yoğun bir tıraşlanmış mimari plastik eser grubuna rastlanmıştır (Resim 2). Bu durum *scaena fronstan* alınan blokların galeriler ve çevresinde tıraşlanarak buradan surlara ya da diğer yapılara taşındığını düşündürmüştür.

Kentte gelen gezginler söz konusu durumdan, yani taş eserlerin tıraşlandığından ve birçok yapının yapım aşamasında kullanıldığından ayrıntılı olarak bahsetmektedir. Parçaların sur yapımında kullanıldığını Charles de Peyssonel'in 1745 yılında İznik'te yaptığı bir gezinin arkasından anlattıklarından anlayabiliyoruz (2005: 35-36).

“...Kentte en eski antikite döneminden ne kalmışsa yıkılmışlar ve duvar işçiliğinde kullanılmışlar...Bu kalıntılar korniş, friz, arşitrav, söve pervazı ve bu türden başka parçalar olarak kullanıldı ve bu sayede.... Eski mimarisinin görkemine ulaşılar...yan taraftaki duvara gömülü alçak kabartmalar olasılıkla bir zamanlar bir zafer takının saçağında kullanılmışlar. Türkler bu figürü oldukça etkili silmişler ve çekiç darbeleriyle öylesine hasar vermişlerki...”

Anlatılanlardan anlaşıldığı üzere yapılardan blokların kullanım aşamasında üzerinde bulunan bezeme ya da kabartmaların tıraşlandığı anlaşılmaktadır. Mimari plastik öğeleri tıraşlanan ve bir yapıda kullanıma en uygun kesme taş durumuna getirilen bloklar, kent içerisinde muhtelif yapılarda kullanılmak üzere tiyatro dışına taşınmıştır. Tiyatronun özgün işlevini bitirmesinden gezginlerin İznik'e gelerek yapının tiyatro olarak belirlendiği MS 17. yüzyıla kadar belirli zamanlarda taş ocağı olarak kullanımını sürdürmüş görünmektedir.

Dinî Kullanım

MS 3. yüzyılın ikinci yarısından sonra özgün kullanım işlevini kaybeden (Ekin-Meriç, 2019: 343) tiyatroda, MS 4. yüzyılda yaşanan yıkıcı depremlerin ardından farklı bir kimlik kazandığı görülmektedir. Bizans Dönemi'nde *orkhestranın* farklı bir işlevle kullanılmaya başlandığı konistra ve rigole duvarlarındaki boya ve fresk kalıntılarında anlaşılmaktadır (Yalman, 2007: 392; Öz, 2019: 6; Ekin-Meriç, 2019: 353; Kardoruk, 2020: 438). Söz konusu kalıntılar dışında tiyatroya eklenmiş çok sayıdaki geç

dönem kapama duvarının, özellikle *orkhestraya* giriş çıkışı zorlaştırmak adına yapılmış izlenimi vermesi, özgün mimariye eklenen yeni eklemelerle farklı bir mimari kimlik kazandırılmaya çalışıldığını da göstermektedir. Meryem ve İsa freski (Yalman, 2007: 402, Resim 7-8) ve konistra duvarı önüne kırmızı boya ile yapılmış haç çelenk motifi (Resim 3) göz önünde bulundurulduğunda *orkhestra* çevresinde dinsel amaçlı kullanım savını güçlendirmektedir (Ekin-Meriç, 2019: 348).

Kazı çalışmalarında özgün tiyatro mimarisinin yayıldığı alanı ortaya çıkarmak amacı ile çalışmalar gerçekleştirilmiş, bu çalışmalar sırasında çok sayıda geç dönem duvarı ortaya çıkarılmıştır. Söz konusu duvarlar MS 4. yüzyıldan MS 15. yüzyıla kadar geniş bir tarih aralığına sahiptir (Şekil 6). Bu duvarlardan Meryem ve İsa freski ve konistra duvarı üzerindeki haç çelenk motifi ile özdeş olduğu düşünülenlerin *orkhestraya* geçişi engellenmeye çalışıldığı izlenimi uyanmaktadır. Özellikle *scaena* önündeki geç dönem duvarının konistra ile birleşmesi, trapezoidal ve beşik tonozlardan bazılarının ve *summa caveayı* taşıyan fil ayaklarının aralarının kapatılması, Meryem ve İsa freskinin bulunduğu orta tonozdan *orkhestraya* geçişi sağlayan alanda geç dönem eklemelerinin az olması, batıda yalnızca *caveaya* çıkan izleyici merdivenlerinin açık bırakılması izleyicili dışı kapalı dinsel ritüellerin ya da toplantıların *orkhestrada* freskler ve haç çelenk motifi çevresinde gerçekleştirildiğini düşündürmektedir. Nitekim tiyatronun mimari olarak söz konusu ritüel ya da toplantılar için uygun bir ortamı oluşturduğu şüphesizdir.

Meryem İsa freski, haç çelenk motifi ve geç dönem yapılaşması dışında dinsel kullanım savını güçlendiren diğer önemli buluntu ise tıraşlanan mimari plastik eserlerin çok yoğun olarak ele geçmesidir (Resim 2). Bilindiği gibi Hristiyanlık MS 312/3 yılında Milano Fermanı ile ilk kez tanınmış ve MS 391 yılında imparator Theodosius'un kararı ile pagan inancına dair her şey yasaklanarak Hristiyanlık resmi din olarak ilan edilmiştir. Pagan inancına dair her türlü ritüel ya da bu inanca mensup somut belgeler imparatora saygısızlık ve ihanet olarak görülmesi, pagan inancına dair birçok kalıntının silinmesine ve yok edilmesine neden olmuştur. Özellikle Hristiyanlığın yayıldığı dönemde pagan inancı ile alakalı olan tapınak, tiyatro ve hamam gibi yapıların önemini kaybettiği bilinmektedir (Ekin-Meriç, 2018a: 87). Hristiyanlığın resmi din olmasında en önemli etkenlerden bir tanesi olan I. Ekümenik Konsilin, MS 325 yılında Nicaea kentinde toplanması (Darcan 2013: 171; Aydın, 1991: 13-14; Millar, 2006: 404; Kardoruk, 2020: 436) İznik'in Hristiyanlığın kalbinin attığı yerlerden

biri olarak söz konusu kıyımdan etkilenmemesi gibi bir durum olası görünmemektedir. Bu durumda bloklardan tıraşlanan mimari plastik bezemelerin tıraşlanmasında yalnızca taş ocağı olarak kullanılması değil, pagan inancına dair her şeyin yok edilmesi durumu ve Hristiyanlık dini ile alakalı dinsel kullanım da etkili olmalıdır. Tıraşlanan mimari plastik parçaların *orkhestraya* bakan *scaena fronsa* ait olması, *scaenaya* dair alt yapı planı dışında günümüze herhangi bir parça ulaşmazken *scaenanın* iki yan cephesinde konumlandırılan Korinth başlıkları dışında mimari plastik öğelerin kullanılmadığı sütunlu galerin restitüsyonunun yapılabilmesi tıraşlanmanın dinsel kullanım ile alakalı olabileceğini düşündürmektedir.

Dinsel kullanımın hangi evrede ve ne zaman bittiğinin kesin hatlarını belirlemek oldukça zordur. Ancak MS 8. yüzyılda Arap akınlarının İznik'e gelene kadar ritüel ya da toplantıların bir şekilde devam ettiği düşünülebilir.

Çöplük Olarak Kullanımı

1980 yılından günümüze kadar yapılan kazı çalışmalarında tiyatronun kendi işlevi dışında da kullanıldığını ve Roma Dönemi sonrasındaki farklı işlevleri ile farklı dönemlerdeki kullanımının süreklilik arz ettiği anlaşılmıştır. Tek bir yapının içerisinde Roma Dönemi'nden Osmanlı Dönemi'ne kadar bütün kullanım evreleri ve işlev durumları izlenebilmektedir. Kullanımdaki bu süreklilik her kullanım evresi ya da tabakanın kendi çöp yığınına oluşturmuştur. Hayvan kemikleri, seramik atölyelerinden atılan seramik parçaları ve fırın malzemeleri yığılması ile (Yalman, 2003: 127) çöplük tabakası oluşmuştur.

Uzun yıllar şahıs malı iken üzerinde tahıl ve sebze ekiminin yapıldığı tiyatronun toprak tabakalarının bir bölümü kent içerisindeki çukur ve bataklık alanların doldurulmasında (Yalman, 1987: 233; Yalman, 1981: 31; Yalman, 1992: 378; Yalman, 2004: 391) ve aynı zamanda kent içerisinde de yine buraya toprak getirilerek dökülen çöplük alanı olarak kullanılmıştır (Yalman, 2005: 348). Toprak ve atık malzemelerle doldurulan tiyatro kalıntılarının üzeri yaklaşık 9.5 m. yüksekliğe ulaştığı (Yalman, 1985: 459; Yalman, 2004: 391) görülmüştür. Kazı çalışmalarında Helenistik Dönem malzemesi ile Bizans ve Osmanlı Dönemi'ne tarihlenen buluntuların bir arada gelmesi düzenli bir stratigrafinin olmadığını ve dolgu toprak olduğunu (Özügül, 2017: 321) göstermektedir. Özellikle 2016 yılı ve sonrasında yapılan kazı çalışmalarında tonozlarda, *orkhestrada* ve güneyde yoğun olarak hayvan kemiği ve modern çöp tabakası ile karşılaşmıştır.

Çöplük olarak kullanım evresinin hangi tarihte başladığını belirlemek oldukça güçtür. Yaşanan büyük depremlerin ardından yapının zarar görmesi kıtlık, veba salgını ve istilalar gibi önemli olaylar sonunda özgün işlevin bitmesi ile birlikte çöplük olarak kullanılmaya başladığını, bu evrenin özellikle dinî kullanım evresinin sonlanmaya başladığı dönemde ivme kazandığını söyleyebiliriz. Modern atıklardaki yoğunluk bilimsel araştırmaların başladığı döneme kadar çöplük olarak kullanımının devam ettiğini göstermektedir.

Seramik İşliği Olarak Kullanımı

MS 8-9. yüzyıllara kadar geçmişe giden çini ve seramik sanatı İznik'te Büyük Selçuklu Dönemi'nde başlayarak Anadolu Selçuklu Dönemi ile devam etmiştir (Özyıldırım, 2019: 6). Osmanlı Dönemi'nde de bir önceki dönemden izler taşıyan sanat, MS 15-16. yüzyıllarda zirveye ulaşır (Satır, 2008: 1129). İznik'te Osmanlı öncesinden MS 17. yüzyıla kadar kesintisiz devam eden üretim söz konusudur (Demirsar-Arlı vd., 2019: 183). Evliya Çelebi, 300 atölyenin varlığından bahseder (Ekin-Meriç, 2019: 352). MS 17. yüzyıl sonlarına doğru 50 yıl sonra yaptığı ziyaret sonrasında atölye sayısının 9'a kadar düştüğünü belirterek seramik endüstrisindeki gerilemeyi açıkça belirtir.

Seramik üretiminin önemli merkezlerinden biri haline gelen İznik'te Roma tiyatrosu içerisinde de bu üretimin delilleri olan çok sayıda buluntu ele geçmiştir. 1980 yılından günümüze kadar devam eden kazı çalışmalarında tiyatro içerisinde yaklaşık 10 fırın, iki atölye ve bu üretimin delilleri olan yüzlerce fırın malzemesi (Ekin-Meriç vd., 2019: 307, Resim 6) ortaya çıkarılmıştır.

Tiyatronun özgün mimarisine ait duvarlar ve bloklar fırınların yapım aşamasında kullanılmıştır. Genellikle kare formlu yapılan fırınların (Resim 4) yanında yuvarlak formlardaki fırınlar da son dönem kazılarında ortaya çıkarılmıştır (Resim 5). Tonzların yakın çevresinde konumlandırılan fırınlarda, tonoz duvarları hem fırınlara destek için kullanılmış hem de etrafının duvarlar ile çevrili olması fırın ve üretim için korunaklı bir alan oluşturmuştur. Fırınların genellikle tonozların içerisinde ya da etrafında herhangi bir bağlantı olmadan tek tek konumlandırıldığı görülür (Şekil 7). Bu durum fırınların genellikle birbirinden bağımsız üretim yapan ustalara ait olabileceği fikrini güçlendirmiştir (Özkul, 2000: 42).

2021 yılı kazı sezonunda güneydoğuda yürütülen iç ve dış beşik tonozların birinde üst kotlarda seramik pişirme fırını, seramik sırlamada

kullanıldığı düşünölen bir fırın ya da ısınmada kullanılan bir tandır² ve seramiğin hammaddesinde kullanılan kuvarsın ezilmesi için kullanılan oluklu bir blok ortaya çıkarılmıştır (Resim 6). Tiyatro içerisinde genellikle tek tek birbirinden bağımsız olarak yerleştirilen fırınlar dışında, seramik üretimi için gerekli olan farklı unsurları içinde bulunduran bir atölyenin bulunması, farklı ustaların birbirinden bağımsız üretimi konusundaki fikrin tekrar gözden geçirilmesi gerektiğini göstermiştir.

Kazı çalışmalarında ele geçen seramikler MS 9. yüzyıldan MS 17. yüzyıla kadar geniş bir tarih aralığında olması tiyatrodada belli bir teknik ya da stil üzerinde üretim yapılmadığını göstermiştir (Özkul, 2000: 26). Ele geçen malzeme Türk seramik ve çini sanatının en seçme örneklerinin elde edildiği (Yalman, 1984: 220) önemli örneklerdir.

Surlarda olduğu gibi atölyelerin yapımında tiyatroya ait bloklar kullanılmıştır (Özkul, 2000: 252). Bu durum tiyatrunun seramik işliğı evresinde de taş ocağı olarak kullanımı ve zarar görmeye devam ettiğini göstermektedir. Tiyatro içerisinde çok sayıda fırın ele geçmesine rağmen fırınların mimari düzeni ve teknolojisi hakkında ayrıntılı bilgi elde edilememiştir. Çünkü ele geçen fırınların yalnızca ateşlik bölümü korunmuş ve seramiklerin pişirildiği üst örtü günümüze kadar ulaşamamıştır. Ancak ele geçen malzeme ile fırınlar genel olarak MS 14-17. yüzyıllar arasına tarihlendirilmektedir (Yalman, 1988b: 169; Yalman, 1992: 383; Yalman, 1996: 343).

İznik üzerinde yapılan çalışmalar bu kentin Bizans Dönemi'nde de seramik üretiminin yapıldığı önemli bir merkez olduğunu göstermiştir (Özkul-Fındık, 2001: 12). Osmanlı Dönemi'nde İznik'in çini üretim merkezi haline gelmesinde Bizans Dönemi'nden gelen düzenli bir üretim olduğu da belirtilmektedir (Özkul, 2000: 40). Ele geçen fırınlar, seramikler ve üretimle ilişkili fırın malzemeleri dikkate alındığında Osmanlı Dönemi'ne tarihlendirilse de Bizans Dönemi içerisinde de faaliyet gösteren bir üretim olduğu ihtimal dahilinde tutulabilir. Bir atölyenin kullanım süreci içerisinde gerekli görüldüğü durumlarda fırınların onarıldığı ve hatta bazen yıkılarak kalan malzemenin üzerine yenisinin inşa edildiği bilinmektedir (Aslanapa vd., 1989: 314). Bu yüzden fırınlar Bizans Dönemi içerisinde de kullanılsa da onarım görmüş ya da Osmanlı Dönemi'nde yeniden yapılmış olmalıdır.

---

² İznik Çini Fırınları Kazı Başkanı Doç. Dr. Vesile Belgin Demirsar Arlı ile özel diyalogda ısınmada kullanılan tandır ya da seramik sırlamada kullanılan bir fırın olabileceği belirtilmiştir.

Bu da Bizans Dönemi kalıntılarının günümüze kadar ulaşmasını engellemiştir.

Bizans Dönemi'nde de seramik üretimi için kullanıldığı düşünülen tiyatro, 1716 yılında tüm fırınların kapatılarak çini ustalarının İstanbul'a taşınması (Eyice, 1988: 29) öncesinde bu işlevini sonlandırmıştır.

Toplu Mezarlık Olarak Kullanımı

Özgün işlevini kaybettikten sonra farklı işlevlerle kullanılan tiyatro çoğunlukla at, sığır, domuz gibi hayvanların kemik artıkları ve seramik işliklerinden kalan fırın malzemelerinden bir çöp tabakası oluşmuş ve bu tabakaların içerisinde çok sayıda mezar ele geçmiştir (Özbek, 1984: 82). Özellikle tiyatronun *caveasında*, *orkhestrasında* ve güneyindeki dolgu toprak içerisinde rastlanan iskeletler, tiyatronun toplu gömü alanı olarak kullanıldığını göstermiştir.

Toplu mezarlık alanı olarak kullanılmasında salgın hastalık, doğal afetler nedeni ile ölen insanlar olabileceği üzerinde durulmuştur. Ancak böyle bir durumda her yaştan ve cinsten insan iskeletine rastlamak gerektiği (Özbek, 1984: 82), ele geçen iskeletlerin genellikle erkek bireye ait olduğu belirlenmiştir. Büyük çoğunluğunun erkek ve yetişkin insanlara ait olması, süngü, kılıç ya da kesici savaş aletleriyle yapılmış yaralanmalar gözlemlenmesi (Özbek, 1984: 82) ve bireylerin yan yana ya da üst üste özensiz gömülmesi, iskeletlerin savaşta ölen askerler olduğunu göstermiştir (Özbek, 1990: 44) (Resim 7). Özellikle I. Haçlı Seferi (1096-1099) ve IV. Haçlı Seferi (1204) sırasında yoğun olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Söz konusu seferler dışında daha erken dönemlere tarihlenen (Ekin-Meriç vd., 2018: 286) mezarların da bulunması öncesinde de ölü gömme amaçlı kullanımının olduğunu göstermesi açısından önemlidir (Resim 8).

Toplu gömü alanı olarak kullanımının yanında ölü gömme amacı ile yapılan mezarlık kiliselerinin varlığı da tiyatrodaki tespit edilmiştir (Peschlow, 2003: 213).

Tiyatronun analemma duvarı dışında güneydoğuda bulunan kilisede üst yapıya ait kalıntılar günümüze ulaşmamıştır (Eyice, 1988: 22). Yapı 17,80x11,90 m boyutlarında ve doğu batı uzantılıdır. Kilise planı doğusunda absid, kuzey ve güney duvarları arasında altı adet mezar odası ve işlevi anlaşılamayan diğer odalardan mevcuttur (Yalman, 1979: 548). Mekanlar çok sayıdaki geçitlerle birbirine bağlanan beşik tonozlu ya da köşeli tonozlu odalardan oluşmaktadır (Peschlow, 2003: 213). Yapı malzemesi olarak tuğla

ve taş kullanılan yapıda yer yer tiyatro malzemesinin devşirme malzeme olarak kullanıldığı görülmüştür. Yapı içerisinde ayrılmış odalar ve duvarların içerisine yapılmış dikdörtgen biçimde çukur mekanlar, alt yapının defin bölgesi olarak düzenlendiğini göstermektedir. Bu mezarlık kilisesinde alt yapısının dışarıdan herhangi bir girişinin olmaması da erişimin yukarıda kiliseden olduğunu düşündürmektedir.

Tiyatronun *caveası* üzerinde kuzeydoğuda yer alan kilise (Peschlow, 2003: 213) üç nefli ve narteksli kilisedir. 13,30x11,42 m boyutlarındaki kilisenin sadece kuzey nefi sağlam olarak korunabilmiştir. Kilisenin diğer nefleri, apsis ve narteks bölümleri tiyatronun altyapısı üzerinde taşların devşirilmesi ya da deprem sonucu yıkılması sonrasında tahribata uğramıştır. Narteks kuzey güney yönünde dikdörtgendir. Kuzey, güney duvarları ile batı duvarının iki ucunda birer mezar nişi yapılmıştır. Kilisenin yalnızca temel seviyesinde günümüze ulaşmış olması yapının cephe düzenlemesi ve örtü sistemi hakkında bilgi sahibi olmamızı imkânsız kılmaktadır (Kulunyar, 1990: 49). Kilise içerisinde özel mezar nişlerinin ve gömülerin bulunması bu kilisenin de ölü gömme için kullanıldığını göstermiştir.

Bulunan iki kilise de boyut olarak birbirlerine yakındır ve benzer özelliklere sahiptir. Yapım aşamasında yine diğer birçok yapıda olduğu gibi tiyatronun blokları kullanılmıştır (Yalman, 2003: 127-128; Özügül, 2017: 317). İki kilise de iç mekanlarda arcossolia ve tonozlu alt yapıları olan ve yeraltı definleri için özel alanların hazırlanan üç nefli kiliselerdir (Peschlow, 2003: 213). Yapım teknikleri ve kullanılan duvar stilleri birbirlerine yakın olan kiliseler muhtemelen mezarlık kiliseleri ile aynı zaman diliminde (MS 11-13. yüzyıl) özel olarak ölülerin gömülmesi (Mezarlık/Ölü Kilisesi) için yapılmış olmalıdır (Peschlow, 2003: 214; Yalman, 1979: 457).

Tiyatronun kullanım süresi bittikten sonra mezarlık alanı olarak kullanıldığı kazılarda ortaya çıkarılan mezarlardan anlaşılmaktadır (Yalman, 1992: 377). Toplu gömülerin yapıldığı büyük bir nekropol alanına dönüşen tiyatro (Ekin-Meriç, 2019: 350) eşine ender rastlanan toplu mezarlığında bulunan iskeletler ile antropoloji dünyasının ilgisini çeken, çok yönlü bir laboratuvar özelliğini kazanmıştır (Yalman, 1984: 220).

Bilimsel Araştırmalar

Gezginlerin en fazla dikkatini çeken yerlerden biri olan tiyatrolar (Isler, 2015: 5) XVIII. ve XIX. yüzyıllar boyunca gezginler tarafından ziyaret edilmiştir. Ziyaret edildiği dönemde büyük bir bölümü toprak altında olan İznik/Nicaea tiyatrosunda, açıkta olan tonozların bir bölümü ziyaretçilerin

ilgisini çekmiştir. Gezginlerden bazıları kalıntıları tiyatro olarak tanımlarken, bazıları da bu kalıntılarla alakalı farklı görüşlerine yer vermiştir (Ermış, 2014: 212).

Gezginlerden Lubenau (1930: 103), Nicaea tiyatrosunu saray kalıntısına, Domenico Sestini hamam kalıntısına (1789: 219), Papadopulos zindana benzetmiştir (Özgül, 2017: 318; Kardoruk, 2020: 443). Xavier Hommaire De Hell (1855:299; 1860: 383) tiyatro olduğunu belirtmese de tonozların görüldüğünden bahsetmiştir ve görünürde olan küçük bölümün çizimini yapmıştır. Ziyaret edildiği dönemde *caveayı* taşıyan tonozların küçük bir bölümünün görünür olması, gezginlerin farklı tanımlamalar yapmasına neden olmuştur. Gezginlerden Peyssonel (2005), Covet (1988), Kinneir (1818), Texier (2002), Pococke (1745: 121-125), Goltz (1896), Fellows (1839), Osten (1837), Launay (1913) gibi isimler de tiyatrodan bahseder.

Tiyatro hakkındaki en ayrıntılı bilgileri; Pococke, Texier ve Schneider vermektedir. Richard Pococke (1745: 121-123), kalıntıların tiyatroya ait olduğu belirtmiş, Charles Texier (1862: 106) tiyatronun kent içindeki yerini plan üzerine yerleştirmiş, Alfons Maria Schneider (1943: 8, Textabbildung 2-3) kalıntıların toprak altında kalan bölümlerini incelemek amacıyla sondajlar yapıp, kroki ve resimleriyle beraber yayınlamıştır. Bilimsel nitelikli ilk kazılar 1980 yılında başlamıştır ve kazı çalışmaları hala devam etmektedir.

Sonuç

Roma İmparatoru Traianus'un (MS 98-117), Bithynia'ya vali olarak atadığı ve aynı zamanda tarihçi ve devlet adamı olan Genç Plinius'un, imparatora yazdığı mektuplardan, İznik Roma tiyatrosunun MS 111/112 yılında yapım aşamasında olduğu bilinmektedir. Yapım aşamasında birçok sıkıntı yaşanmasına rağmen kullanıma açılan tiyatro, yaklaşık 200 yıl kullanılabilmiştir. Özgün kullanım evresinin tamamlanmasının ardından yaşanan depremler, istilalar ile acil güvenlik ihtiyacı ile sur yapımı ve sonraki medeniyetlerin imar politikalarının da işlevini metruk kaldığı döneme kadar taş ocağı olarak sürdürmüştür. Bu yüzden, başta *scaena* olmak üzere, oturma basamakları, *orkhestra* zemini, dış duvarları, kemer ve tonozları onarılamayacak derecede tahrip olmuştur.

Nicaea'nın Ekümenik Konsillere ev sahipliği yapması, seramik ve önemli çini merkezlerinden biri haline gelmesi Roma tiyatrosunun farklı işlevler kazanmasında rol oynamıştır. MS 4-6. yüzyıllar arasında Rigole duvarı arkasında yer alan Meryem ve İsa freski, konistra duvarı üzerinde kırmızı

boya ile yapılan Haç-Çelenk motifi ve özgün mimariye eklenen geç dönem duvarları ile *orkhestranın* kapatılması tiyatronun dinî bir kimlik kazandığını, ortaya çıkarılan yaklaşık 10 seramik fırını ve atölyeler ile seramik-çini üretimi için kullanıldığını göstermiştir.

Seramik işliklerinden kalan fırın malzemelerinden, hayvan kemiklerinden, toprak alınıp atılan bir ardiye alanı olarak kullanılmasından kaynaklı çöp tabakası oluşun ve çöplük olarak kullanılan tiyatroda, bu tabaka içerisinde çok sayıda mezara rastlanmıştır. Yapılan incelemeler Haçlı seferleri sırasında buranın toplu gömü alanı olarak kullanıldığını göstermiştir.

MS 2. yüzyıldan MS 17. yüzyıla kadar farklı işlevlerle sürekli kullanımda olan tiyatro; Nicaea kentinin yaşadığı bütün sosyal, kültürel, politik olayların kanıtlarını bünyesinde barındırmaktadır. Roma Dönemi'nden Osmanlı Dönemi'ne kadar farklı işlevler kazanarak sürekli kullanımda olması, İznik tarihinin açık hava müzesi izlenimini vermektedir.

KAYNAKÇA

- ADATEPE, Fatih ve EREL, Levent (2006), “İznik Tarihsel Dönem Deprem Verilerinin İrdelenmesi”, *İstanbul Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Yerbilimleri Dergisi*,19.2,131-151.
- ASLANAPA, Oktay, YETKİN, Şerare, ALTUN, Ara (1989), *İznik Çini Fırınları Kazısı (1981-1988) II. Dönem*, Tarihi Araştırmalar ve Dokümantasyon Merkezleri Kurma ve Geliştirme Vakfı, İstanbul.
- AYDIN, Mehmet (1991), *Hristiyan Genel Konsilleri ve II. Vatikan Konsili*, Konya.
- DARCAN, Hasan (2013), “Athanasius ve İznik Konsili”, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*,15.28, 169-191.
- DEMİRSAR-ARLI, Belgin, KAYA, Şennur, ARLI, Hakan, EROL, Özlem (2019), “2015-2017 Kazı Dönemlerinde İznik Çini Fırınları Kazısı'nda Ele Geçen Baskı ve Kalıp Baskı Tekniğinde Dekorlu Seramikler”, *Akdeniz Sanat*, 13, 182-192.
- DOĞANCI, Kâmil (2001), “Bursa ve Civarını Etkileyen Depremler (M.S. 4. Yüzyıla Kadar)”, Ed., Nurhan ABACI, *Bursa Yöresi'nin Depremselliği ve Deprem Tarihi*, Uludağ Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, 61-66.
- DOĞANCI, Kâmil (2015), “Antik Kaynaklar Işığında Eskiçağ'da Nikomedia (İzmit) ve Civarını Etkileyen Depremler”, *Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu II*, 4-6 Nisan 2015, 119-130.

YENİ BULGULARLA BİRLİKTE
İZNİK (NİCAEA) ROMA TİYATROSU
KULLANIM İŞLEVLERİ VE MİMARİSİ

- DOĞANCI, Kâmil (2018a), “Eskiçağda Kios (Gemlik) Çevresini Etkileyen Depremler”, *Bursa’da Yaşam*, 36-40.
- DOĞANCI, Kâmil (2018b), “Eskiçağ’da Troas Bölgesi’nin Etkileyen Tsunami Felaketleri (MÖ 1380-MS 600)”, *Tarih Okulu Dergisi*, 11.XXXVII, 379-404.
- DOĞANCI, Kâmil (2019), “Hellespontos ve Çevresini Etkileyen Depremler (MÖ 3000-MS 6. yy)”, *History Studies*, 11.2, 535-555.
- EKİN- MERİÇ, Aygün (2017), “İznik Roma Tiyatrosu Kazılarında Son Durum”, *Bursa’da Zaman*, 24, 8-11.
- EKİN-MERİÇ, Aygün (2018a), “Hellenistic Pottery Found in the Roman Theatre of Nicaea”, *Jahreshefte Des Österreichischen Archäologischen Institutes in Wien*, 87, 85-122.
- EKİN-MERİÇ, Aygün (2018b), “Late Roman Pottery From the Theatre of Nicaea in Bithynia”, *Anatolia Antiqua (Eski Anadolu)*, XXVI, 69-87.
- EKİN-MERİÇ, Aygün, ÖZ, Ali Kazım, KÖŞKLÜK-KAYA, Nezihat, KAYA, Fatih Hakan, KARDORUK, Nihal (2018), “İznik Roma Tiyatrosu 2016 Yılı Kazı ve Restorasyon Çalışmaları”, *39. Kazı Sonuçları Toplantısı*, II, 285-300.
- EKİN-MERİÇ, Aygün (2019), “İznik Tarihini Simgeleyen Bir Anıt: Antik Roma Tiyatrosu”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21. 2, 339-355.
- EKİN-MERİÇ, Aygün, ÖZ, Ali Kazım, KÖŞKLÜK-KAYA, Nezihat, KAYA, Fatih Hakan, KARDORUK, Nihal (2019), “İznik Roma Tiyatrosu 2017 Yılı Kazı ve Restorasyon Çalışmaları”, *40. Kazı Sonuçları Toplantısı*, I, 293-310.
- EKİN-MERİÇ, Aygün, ÖZ, Ali Kazım, KARDORUK, Nihal, KAYA, Fatih Hakan, KÖŞKLÜK-KAYA, Nezihat (2020), “İznik Roma Tiyatrosu 2018 Yılı Kazı ve Restorasyon Çalışmaları”, *41. Kazı Sonuçları Toplantısı*, I, 265-284.
- ERMİŞ, Ümmühan Melda (2014), “Seyahatlerin Gözüyle İznik Şehri ve Yapıları”, *CIEPO 19*, Osmanlı Öncesi ve Dönemi Tarihi Araştırmaları I, 205-232.
- EVANS, James Allan (2005), *Arth&Humanities Through the Eras, Ancient Greeceans Rome, 1200 B.C.E – 476 C.E*, Thomson Gale.
- EYİCE, Semavi (1984), “I. Türk Dönemine Kadar İznik”, *İlgi*, 15-19.

- EYİCE, Semavi (1988), *Nicaea İznik Tarihçesi ve Eski Eserleri*, Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi Yayını, İstanbul.
- FELLOWS, Charles (1839), *A Journal Written During an Excursion in Asia Minor*, London.
- FERRERO, Daria de Bernardi (1974), *Theatre Classics in Asia Minore IV*, Deduzioni e Proposte Roma.
- FIECHTER, Ernst Robert (1914), *Die Baugeschichtliche Entwicklung des Antiken Theaters*, München.
- PLİNİUS CAECİLİUS SECUNDUS, Gaius (1922), *C. Plinii Caecili Secvndi Epistvlarvm libri decem*. Recensvit: Elmer Trvesdell Merrill, Lipsiae: Teubner.
- GOLTZ, Colmar Freiherrvon der (1896), *Anatolische Ausflüge*, Berlin.
- GRELOİS, Jean Piere ve MANGO, Cyril (1988), *Dr. John Covet Voyages en Turquie 1675-1677*, Paris.
- GROS, Pierre (2003), “Basilica Sous Le Haut-Empire Ambiguites Du Mot, Du Type et De La Fonction”, *BABESCH, Bulletin Antieke Beschaving*, Annuel Papars on Mediterranean Archaeology, 78, 191-204.
- HELL, Xavier Hommaire De (1855), *Voyage en Turquie et en Perse*, I, Paris.
- HELL, Xavier Hommaire De (1860), *Voyage en Turquie et en Perse*, IV, Paris.
- ISLER, Hans Peter (2015), “Studies on Greek Theatres: History and Prospect”, Ed. Rune Federiksen, Elizabeth R. Gebhard, Alexander Sokolicek, *The Architecture of the Ancient Theatre*, Acts of an International Conference at the Danish Institute at Athens 27-30 January 2012, Monograph of the Danish Institute at Athens, 17, 15-38.
- ISLER, Hans Peter (2017), *Antike Theaterbauten Ein Handbuch*, Textband, Österreichische Akademie Der Wissenschaften, Philosophisch-Historische Klasse Denkschrifte, 490 Band, Archaologische Forschungen, Band 27, Verlag Der Österreichischen Akademie Der Wissenschaften.
- KAÇAR, Turhan (2003), “Eskiçağ Kaynaklarında İznik Depremi (M.S 358)”, *Toplumsal Tarih Dergisi*, 19, 109, 24-25.
- KARDORUK, Nihal (2020), “İznik Roma Tiyatrosu Taş Eserleri Üzerine Bazı Gözlemler”, *Propontis ve Çevre Kültürleri*, Parion Studies III, Ege Yayınları, 435-450.

YENİ BULGULARLA BİRLİKTE
İZNİK (NİCAEA) ROMA TİYATROSU
KULLANIM İŞLEVLERİ VE MİMARİSİ

- KİNNEİR, John Macdonald (1818), *Journey Through Asia Minor, Armenia and Koordistan in the Year 1813 and 1814*, London.
- KULUNYAR, Avni (1990), *İznik'teki Bizans Dönemi Yapılarında Tarihlendirme Sorunları ve Malzeme-Teknik*, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- LAUNAY, Louis De (1913), *La Turquie Que L'on Voit, Paris*.
- LUBENAU, Reinhold ve SAHM, Wilhelm August Ludwig (1930), *Beschreibung Der Reisen Des Reinhold Lubenau, II*, Königsberg.
- MİLLAR, Fergus (2006), *The Greek World, The Jews & The East, Rome, The Greek World, and The East*, Vol. III, The University of North Carolina Press.
- OSTEN, Prokesch von (1837), *Denkwürdigkeiten und Erinnerungen aus dem Orient*, III, Stuttgart.
- ÖZ, Ali Kazım (2019), “Son Dönem Kazıları Bağlamında İznik Roma Tiyatrosu'nun Mimari Özellikleri”, *Arkeoloji ve Sanat*, 161, 1-10.
- ÖZBEK, Metin (1984), “Roma Açık Hava Tiyatrosundan (İznik) Çıkarılan Bizans İskeletleri”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2.1, 81-89.
- ÖZBEK, Metin (1990), “İznik Geç Bizans Çağı İskeletlerinde Hastalık ve Yaralanma İzleri”, *Bulleten*, 54, 209, 39-46.
- ÖZKUL, Nurşen (2000), *İznik Roma Tiyatrosu Kazısı Seramik Buluntuları*, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- ÖZKUL-FINDIK, Nurşen (2001), *İznik Roma Tiyatrosu Kazı Buluntuları (1980-1995) Arasındaki Osmanlı Seramikleri*, Kültür Bakanlığı, Ankara.
- ÖZÜGÜL, Aşşin (2017), “İznik Tiyatrosu 2015”, 38. *Kazı Sonuçları Toplantısı*, 3, Ankara, 317-332.
- ÖZYILDIRIM, İter (2019), *15. Yy. İznik Çinileri ve 16. yy. Mavi-Beyaz İznik Çinilerinin Türk Seramik Sanatı Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- PESCHLOW, Urs (2003), “The Churches of Nicaea/İznik”, Ed. Işıl AKBAYGİL, İnci DELEMEN, Oktay ASLANAPA, *İznik Throughout History*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- CHARLES DE PEYSSONEL, *1745 yılında İzmit ve İznik'e Yapılmış Bir Gezinin Öyküsü (Relation d'un Voyage fait a Nicomedie et a Nicee en 1745)*, Çev:

- F. Yavuz ULUGÜN, Kocaeli Yüksek Öğrenim Derneği Kültür Yayınları, 3, 2005.
- POCOCKE, Richard (1745), *A Description of the East and Some Other Countries*, Volume II, Part II, Observations on the Island of the Archipelago, Asia Minor, Thrace, Greece and Some Other Parts of Europe, London.
- ROSS, Ayşe Çalık, TÜLEK, Füsün, BORA, Ali (2005), “Nikomedia (İzmit) Depremleri ve Arkeoloji”, *Deprem Sempozyumu (The Earthquake Symposium)*, Kocaeli, 763-767.
- SANCAKLI, Nusret (2004), *Marmara Bölgesi Depremleri (M.Ö. 427- M.S. 1912), Marmara Denizindeki Tsunami'ler*, Kastaş Yayınları, İstanbul.
- SATIR, Seçil (2008), “Türk Kültüründe İznik Çinilerinin Önemi ve Güncel Değerlendirilmesi”, 8. *ICANAS (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi) Bildiri Kitabı*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil, Tarih ve Yüksek Kurumu, 1129-1143.
- SCHNEIDER, Alfons Maria (1943), *Die Römischen und Byzantinischen Denkmaler von İznik (Nicaea)*, İstanbuler Forschungen, 16, Berlin.
- SCHNEIDER, Alfons Maria ve KARNAPP Walter (1938), *Die Stadtmauer von İznik (Nicaea)*, İstanbuler Forschungen 9, Berlin.
- SEAR, Frank (2004), “The Roman Theatre at Gubbio”, *Mediterranean Archaeology*, 17, Festschrift in Honour of J. Richard Green, 213-222.
- SEAR, Frank (2006), *Roman Theaters an Architectural Study*, Oxford University Press, London.
- SESTİNİ, Dominique (1789), *Voyage Dans La Grece Asiatique A La Peninsule De Cyzique, A Brusse Et A Nicee, Avec Des Details sur L'Histoire Naturelle Ces Contrees*, M.DDC.LXXXIX, Paris.
- ŞAHİN, Sencer (1979), *Katalog Der Antiken Inschriften des Museums von İznik (Nikaia)*, (İznik Müzesi Antik Yazıtlar Kataloğu), Stadt Gebiet und Die Nächste Umgebung der Stadt, (Şehir ve Yakın Çevresi), Inschriften Griechischer Städte aus Kleinasien, Band 9, Teil: I, Bonn: Rudolf Habelt Verlag.
- ŞAHİN, Sencer (1987), *Katalog Der Antiken Inschriften des Museums von İznik (Nikaia)*, (İznik Müzesi Antik Yazıtlar Kataloğu), Inschriften Griechischer Städte aus Kleinasien, Testimonia, 10.3, Bonn: R. Habelt.

YENİ BULGULARLA BİRLİKTE
İZNİK (NİCAEA) ROMA TİYATROSU
KULLANIM İŞLEVLERİ VE MİMARİSİ

- ŞAHİN, Sencer (2003), “İznik (Nicaea) in the Hellenistic and Roman Periods”, *İznik Throughout History*, Ed. Işıl AKBAYGİL, İnci DELEMEN, Oktay ASLANAPA, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- ŞAHİN, Sencer (2013), “Antik Kaynaklar Işığında Tarihte Bithynia Depremleri”, Ed. Eda AKYÜREK ŞAHİN, Burak TAKMER, Fatih ONUR, *Eskiçağ Yazıları 5*, Akdeniz Dillerini ve Kültürlerini Araştırma Merkezi Yayını, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1-16.
- TEXİER, Charles (1862), *Asie Mineure: Description Géographique, Historique Et Archéologique Des Provinces Et Des Villes De La Chersonnèse D'asie*, Paris, M DCCC LXII.
- TEXİER, Charles (2002), *Küçük Asya (Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi)*, Çev. Ali Suat, Cilt I, Enformasyon ve Dökümantasyon Hizmetleri Vakfı, Ankara.
- VERDEYEN, Frank (1997), “Bizans Döneminde İstanbul’da Depremler: Halk Üzerindeki Etki”, Çev. Feda Şamil ARIK, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 30, 299-317.
- WEBER, Wilhelm (1907), *Untersuchungen zur Geschichte des Kaiser Hadrianus*, Leipzig.
- YALMAN, Bedri (1979), “İznik'te Kilise Altyapı Kazısı”, *VIII. Türk Tarih Kongresi*, Ankara, 457-466.
- YALMAN, Bedri (1981), “İznik Tiyatro Kazısı 1980”, *3. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Ankara, 339-382.
- YALMAN, Bedri (1983), “İznik Tiyatro Kazısı 1981”, *4. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Ankara, 229-236.
- YALMAN, Bedri (1984), “İznik Tiyatro Kazısı”, *5. Kazı Sonuçları Toplantısı*, İstanbul, 215-220.
- YALMAN, Bedri (1985), “İznik Tiyatro Kazısı 1983”, *6. Kazı Sonuçları Toplantısı*, İzmir, 459-468.
- YALMAN, Bedri (1987), “İznik Tiyatro Kazısı 1985”, *8. Kazı Sonuçları Toplantısı*, II, Ankara, 233-258.
- YALMAN, Bedri (1988a), “İznik Tiyatro Kazısı 1986”, *9. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Ankara, 299-328.
- YALMAN, Bedri (1988b), “İznik Roma Tiyatrosu Kazısı’nda Bulunan Seramik Fırını”, *Sanat Tarihi Yıllığı*, 13, 153-197.

- YALMAN, Bedri (1989), “İzник Roma Tiyatro Kazısı 1987”, *10. Kazı Sonuçları Toplantısı*, II, Ankara, 339-382.
- YALMAN, Bedri (1992), “İzник Tiyatro Kazısı 1990”, *13. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Ankara, 377-402.
- YALMAN, Bedri (1993), “İzник Tiyatro Kazısı 1991”, *14. Kazı Sonuçları Toplantısı*, II, Ankara, 181-204.
- YALMAN, Bedri (1995), “İzник Tiyatro Kazısı 1992”, *15. Kazı Sonuçları Toplantısı*, II, Ankara, 425-454.
- YALMAN, Bedri (1996), “1994 İzник Roma Tiyatrosu Kazısı”, *17. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Ankara, 337-360.
- YALMAN, Bedri (2003), “2001, İzник Tiyatro Kazısı”, *24. Kazı Sonuçları Toplantısı*, I, Ankara, 127-138.
- YALMAN, Bedri (2004), “2002 Yılı İzник Tiyatro Kazısı”, *25. Kazı Sonuçları Toplantısı*, II, Ankara, 391-402.
- YALMAN, Bedri (2005), “2003 Yılı İzник Tiyatro Kazısı”, *26. Kazı Sonuçları Toplantısı*, I, Ankara, 347-356.
- YALMAN, Bedri (2007), “2005 Yılı Tiyatro Kazısı”, *28. Kazı Sonuçları Toplantısı*, II, Ankara, 387-404.

YENİ BULGULARLA BİRLİKTE
İZNİK (NİCAEA) ROMA TİYATROSU
KULLANIM İŞLEVLERİ VE MİMARİSİ

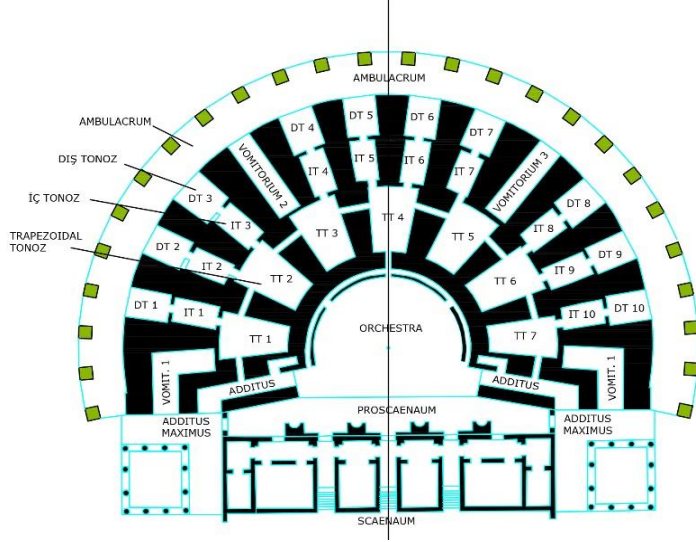
EKLER

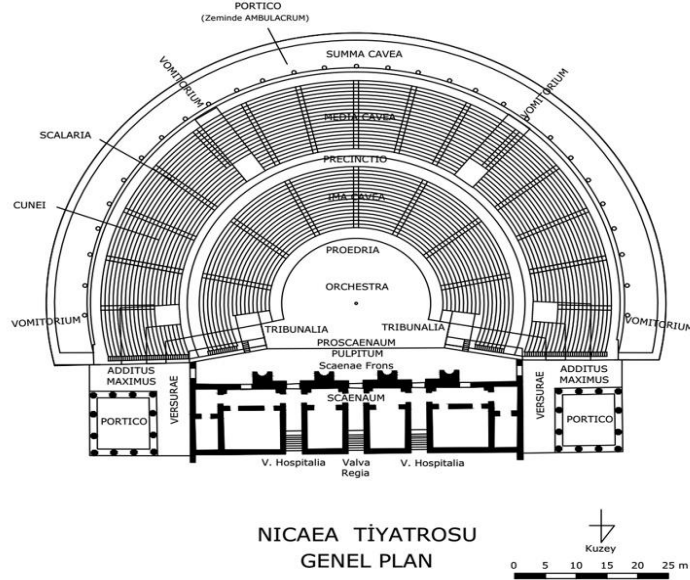
Resim 1: Tiyatro Havadan Görünüm (İznik Roma Tiyatrosu Kazı Arşivi)

İZNİK (NİCAEA) ROMA TİYATROSU KULLANIM EVRELERİ							
İŞLEVLER OLAYLAR	Özgün Kullanım	Taş Ocağı	Dini Kullanım	Çöplük	Seramik İşliği	Toplu Mezarlık	Bilimsel Araştırmalar
Flavio-ko Dönem MS 69-98							
Plinius ve Traian Mektupları MS 111-112							
MS 120-181 Arası Depremler MS 258 Got İstilası							
MS 313 Milano Fermanı							
MS 325 I. Ekümenik Konsil							
MS 250-368 Arası Depremler							
MS 379 Hıristiyanlığın Resmî Din İlan Edilmesi							
MS 391 Pagan İnancının Yasaklanması							
MS 408-550 Arası Depremler							
MS R. Yüzyıl Arası Akademi ve Depremler							
MS 787 II. Ekümenik Konsil							
MS 985, 1064 Yıllarında Depremler							
MS 1081-1097 Anadolu Selçuklu Hakimiyeti							
I. IV. Haçlı Seferleri							
MS 1206-1261 İznik İmparatorluğu ve T. Karasöğüt Dönemi							
MS 1351 Osmanlı Hakimiyeti							
MS 17-18 Yüzyıl							

Şekil 1: Tiyatro Kullanım İşlevleri Tarih Çizelgesi (Kişisel Arşiv)

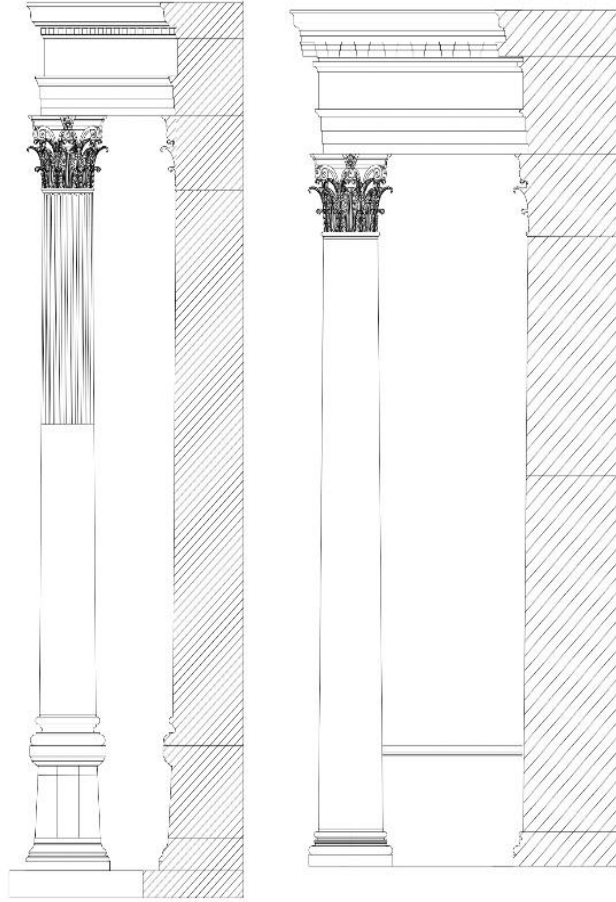

Şekil 2: Tiyatro Alt Yapı Planı (İznik Roma Tiyatrosu Kazı Arşivi)

Şekil 3: Tiyatro Genel Plan (İznik Roma Tiyatrosu Kazı Arşivi)

YENİ BULGULARLA BİRLİKTE
İZNİK (NİCAEA) ROMA TİYATROSU
KULLANIM İŞLEVLERİ VE MİMARİSİ

Şekil 4: Sütunlu Galeri 1. ve 2. Kat Restitüsyonu (Kişisel Arşiv)

Şekil 5: Doğu ve Batı Sütunlu Galeri ve Çevresindeki Yapılaşma (Kişisel Arşiv)

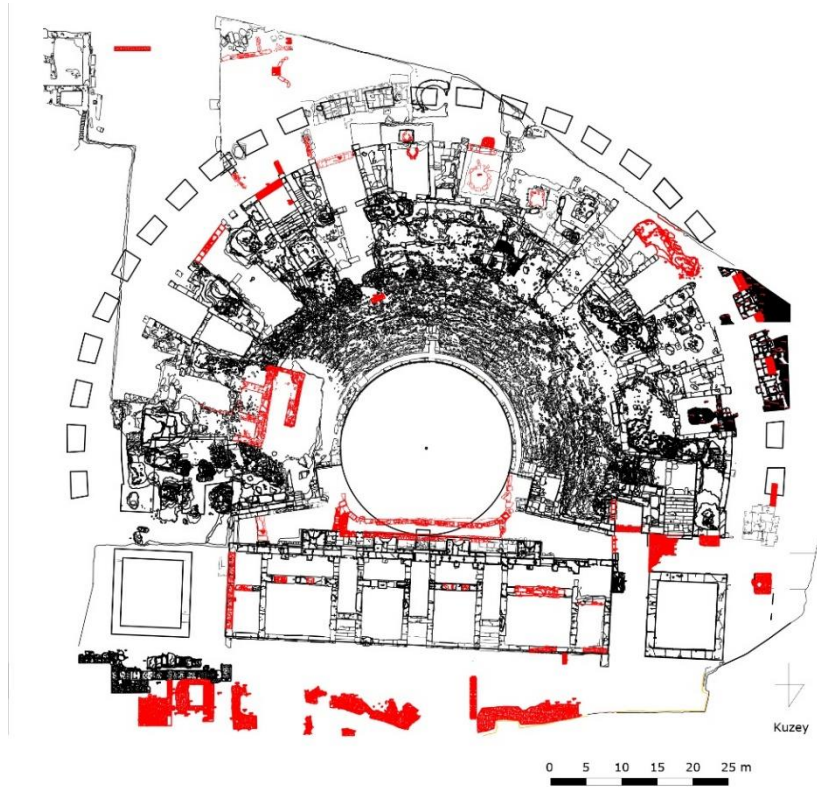

Resim 2: Mimari Bloklardan Tıraşlanan Mimari Plastik Öğeler (Kişisel Arşiv)

YENİ BULGULARLA BİRLİKTE
İZNİK (NİCAEA) ROMA TİYATROSU
KULLANIM İŞLEVLERİ VE MİMARİSİ

Resim 3: Konistra Duvarı Haç-Çelenk Motifi (İznik Roma Tiyatrosu Kazı Arşivi)

Şekil 6: Geç Dönem Mimari Kalıntılar (İznik Roma Tiyatrosu Kazı Arşivi)

Nihal KARDORUK

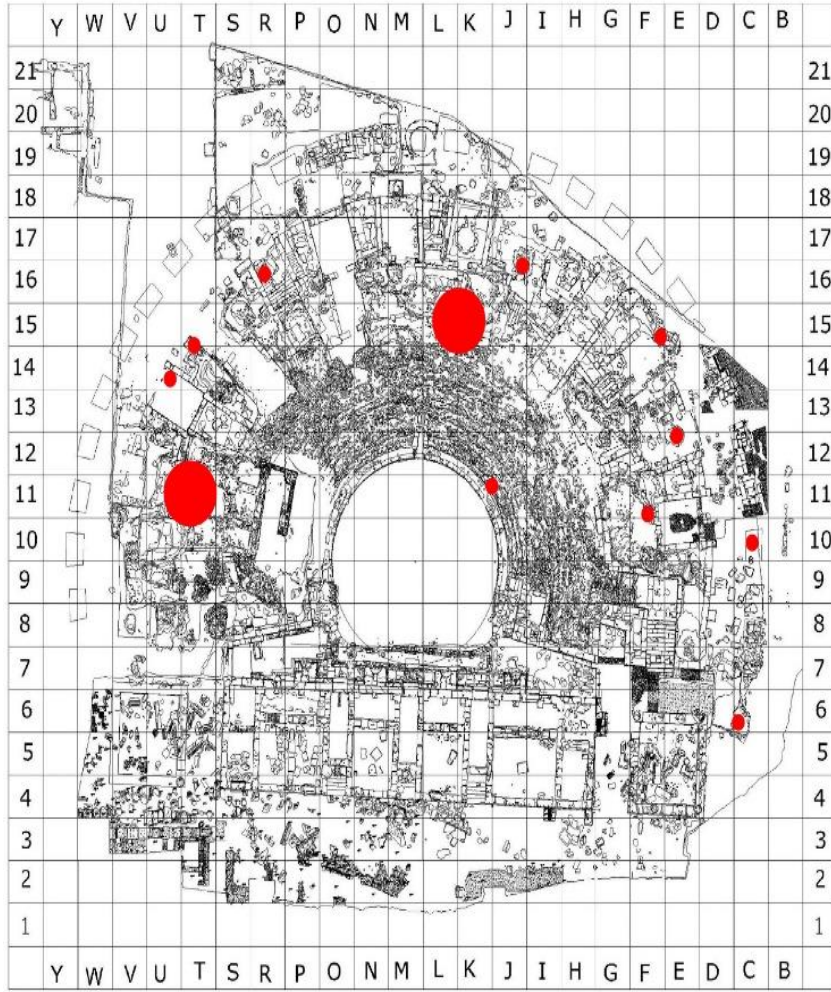

Resim 4: Kare Formlu Fırın Ateşhanesi (İznik Roma Tiyatrosu Kazı Arşivi)

Resim 5: Yuvarlak Formlu Fırın Ateşhanesi (İznik Roma Tiyatrosu Kazı Arşivi)

YENİ BULGULARLA BİRLİKTE
İZNİK (NİCAEA) ROMA TİYATROSU
KULLANIM İŞLEVLERİ VE MİMARİSİ

Şekil 7: Tiyatro Üzerinde Seramik Fırınları ve Atölyelerin Konumu (Kişisel Arşiv)

Resim 6: Seramik-Çini Atölyesi (İzник Roma Tiyatrosu Kazı Arşivi)

Resim 7: Mezar Örnekleri (İzник Roma Tiyatrosu Kazı Arşivi)

Resim 8: Mezar, Filistin Amphorası (İzник Roma Tiyatrosu Kazı Arşivi)